

demokratickej minulosti v politickej kultúre a spoločnosti.

Použité zdroje:

- Barahona de Brito, Alexandra; González-Enriquez, Carmen a Aguilar, Paloma, eds. 2001. *The Politics of Memory*. New York: Oxford University Press.
- De Almeida, Maria Antónia. 2012. Rozhovor v Lisabone 14. 5. 2012.
- Herz, John H., ed. 1982. *From Dictatorship to Democracy*. Westport: Greenwood Press.
- Huntington, Samuel. 1991. *The Third Wave*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Huysse, Luc. 1995. „Justice after Transition.“ *Law and Social Inquiry* 20, č. 1, 51–78.
- Kritz, Neil J., ed. 1995. *Transitional Justice*. Washington: USIP.
- Moran, John P. 1994. „The Communist Torturers of Eastern Europe.“ *Communist and Post-Communist Studies* 27, č. 1, 95–109.
- O'Donnell, Guillermo; Schmitter, Philippe a Whitehead, Laurence, eds. 1986. *Transition from Authoritarian Rule*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Pridham, Geoffrey. 2000. „Confining Conditions and Breaking with the Past.“ *Democratization* 7, č. 2, 36–64.
- Rieckh, Alexander Mayer a Greiff, Pablo, eds. 2007. *Justice as Prevention*. New York: SSRIC.
- Rupnik, Jacques. 2002. *Politika vyrovnávaní se s komunistickou minulostí. Česká zkušenost*. Víana: Institut für die Wissenschaften vom Menschen (http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=314&Itemid=479).
- Welsh, Helga. 1996. „Dealing with the Communist Past.“ *Europe-Asia Studies* 48, č. 3, 413–428.

Mgr. Tomáš Bezák
Katedra politológie Filozofickej fakulty
Univerzity Komenského v Bratislave

**John Erik Fossum,
Agustín José Menéndez:**

THE CONSTITUTION'S GIFT: A CONSTITUTIONAL THEORY FOR A DEMOCRATIC EUROPEAN UNION (GOVERNANCE IN EUROPE SERIES)

Lanham: Roman & Littlefield Publishers, Inc. 2011. 314 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-2-199

Publikace *The Constitution's Gift: A Constitutional Theory for a Democratic European Union (Governance in Europe Series)* od autorů Johna Erika Fossuma a Agustína Josého Menéndeze představuje dílo, jež neotřelým způsobem analyzuje probíhající snahy o konstitucionalizaci Evropské unie. Tomuto tématu se v rámci odborné provenience věnuje řada autorů, mezi kterými zasluhují pozornost zejména Wolfgang Wessels (Wessels, Wolfgang. 1997. „An Ever Closer Fusion? A Dynamic Macropolitical View on Integration Processes.“ *Journal of Common Market Studies* 35, č. 2, 267–299) či Ingolf E. A. Pernice (Pernice, Ingolf E. A. 2009. „The Treaty of Lisbon: Multilevel Constitutionalism in Action.“ *Columbia Journal of European Law* 15, č. 3, 349–407).

V úvodních pasážích textu se autoři zamýšlejí nad samotnou podobou Evropské unie (EU) a v souvislosti s převažující debatou ohledně demokratického deficitu v rámci Unie dodávají, „že pokud charakter politického zřízení zůstává zahalen v nejistotě a občané nejsou schopni se dohodnout na tom, jakou podobu EU prosazovat, bude nadále přetrvávat spor ohledně vhodných hodnotících kritérií pro demokratické zřízení a rovněž ohledně charakteru a závažnosti demokratického deficitu“ (4).

Hlavní účel knihy se ovšem ubírá poněkud jiným směrem než vymezením podoby EU

a rozbohem demokratického deficitu. Stěžejní linie se váže k teoretickému uchopení ústavnosti Evropské unie a vytvoření vlastní teoretické báze v podobě syntézy ústavnosti (*constitutional synthesis*).

Teoretický přístup autorů je vystaven na dvou předpokladech. První hovoří o tom, „že strukturální a hmotné jádro ústavního práva EU se do značné míry skládá ze společných ústavněprávních předpisů členských zemí EU“ (9). Podstatou druhého předpokladu je tvrzení, „že založení Evropských společenství vyústilo ve vytvoření rozličných dílů nadnárodní institucionální struktury, která vychází z národních institucionálních struktur členských zemí EU, aniž by byla zaměřena pozornost na hierarchickou stavbu, nebo dokonce jasnou dělbu práce s ohledem na rozdělení kompetencí“ (10).

Autoři knihy si příhodným způsobem vymezili pole působnosti. Soustředili se výhradně na právní normy, politická rozhodnutí a obecně soudní diskurz (12). Ve svém textu neřeší autenticitu a motivační pohnutky zainteresovaných aktérů, čímž se vyhnuli složitosti analytického rozboru jednání individuů.

V první kapitole Fossum a Menéndez usilují o řádné analytické vysvětlení teorie ústavnosti. Kapitola přináší přehledné konstrukty obecného pojetí této teorie z mnoha úhlů pohledu. Autoři nejprve rozlišují mezi třemi rozdílnými koncepcemi ústav (formální, materiální, normativní). Dále se zabývají otázkou, zda EU má, či nemá ústavu, a v jakém smyslu. Vymezení teoretických konstruktů se skládá také ze tří souborů dynamiky ústavnosti (tradičního formování ústavy, transformativní ústavnosti a tzv. jednoduché ústavnosti). K zachycení charakteristických rysů tradice demokratické ústavnosti Evropských společenství slouží autory vytvořená syntéza ústavnosti, již lze pojmut jako zvláštní mix výše uvedených souborů dynamiky ústavnosti se dvěma hlavními demokratickými tradicemi ústavnosti – revoluční a evoluční ústavností.

Kapitola působí velmi komplexním dojmem. Teoretické konstrukty jsou po pozorném přečtení srozumitelné a celkově přehledně zpracované. Prostor věnovaný evropskému integračnímu procesu je zde minimální, což svědčí o snaze autorů o obecné pojetí teorie syntézy ústavnosti.

Teoretické jádro knihy v podobě představení teorie syntézy ústavnosti se nalézá ve druhé kapitole. „Syntéza ústavnosti odkazuje na proces, ve kterém se již zavedené ústavy států integrují skrze ústavní právo. Účastníci se státy zakládají nadnárodní politickou komunitu, do které se začleňují, aniž by ztratily své institucionální struktury a identitu“ (45).

Autoři vhodným způsobem doplňují svoji teoretickou vizi ústavnosti ve druhé kapitole stanovisky dalších autorů a kriticky hodnotí jejich projekty rovněž z pohledu evropského integračního procesu.

V rámci třetí kapitoly se autoři zaměřují na prvky konstituční historie evropské integrace od Pařížské smlouvy (1952) po Smlouvu z Nice (2003). Cílem kapitoly je mimo jiné upozornit na skutečnost, že charakteristickým rysem soudobé EU je její ústavnost, která byla založena ústavami členských států Společenství. Prostřednictvím teorie syntézy ústavnosti klade dvojice autorů důraz na prvky ústavnosti ve smluvní historii Společenství, přičemž zdůrazňuje jednotnou a transformativní ústavnost a rovněž popisuje vývoj institucí. Díky dobře voleným historickým momentům evropského integračního projektu Fossum a Menéndez ukázkově prezentují jeho dramatický vývoj, který je považován za velmi prospěšný. Navíc v případě institucí neprotežují při jejich analýze rozhodnutí Evropského soudního dvora, což by se dalo u podobného výzkumného rámce očekávat.

Je nutné ocenit, že jsou autoři schopni vlastní sebereflexe a netvrdí, že jejich teoretické vymezení je konstrukčně bezchybné. Takového dojmu bylo možné nabýt po přečtení úvodních pasáží knihy, kde se autoři mimo jiné věnovali obdobným teoretickým

konceptům, u kterých až expresivně zdůrazňovali jejich limity. Tento dojem se ale vytrácí po přečtení poznámky o nedokonalosti vlastního konceptu, který je citlivý k externalitám typu ropných krizí v 70. letech či sociálním a ekonomickým změnám proběhnuvším v prostoru členských států Společenství. Odlišnosti lze nalézt rovněž v případě tzv. emancipace ústavních norem (127) v podobě judikatury Evropského soudního dvora týkající se ekonomických svobod a kompetencí.

Rozbor konventních snah o etablování „ústavy“ pro EU, jejichž vyvrcholením byla Lisabonská smlouva, představuje materiál pro čtvrtou kapitolu. Pozornost se na tomto místě upíná na dva stěžejní procesy – konventní fázi (2002–2003) a Lisabonskou smlouvu (2009).

Konventní fázi lze pojímat jako snahu o plnohodnotný konstituční proces. Jednalo se o explicitní ústavní moment, který skončil ovšem neúspěchem (130–148). Na Lisabonskou smlouvu je možné naopak nahlížet jako na ústavnost oktrojovanou výkonnými složkami členských zemí EU, jež je ospravedlněna rétorikou „krize ústavnosti“ (150–158).

Lisabonská smlouva podle autorů postrádá konstituční moment v podobě jejího důstojného, demokratického schvalování. Nelze ji tedy ztotožňovat se závěry konventního jednání. Z hlediska teoretického vymezení je konventní fáze v předkládané knize rekonstruována jako proces, jenž měl přesahovat syntézu ústavnosti vytvořením zamýšlené demokratické ústavy, zatímco Lisabonskou smlouvu lze pojímat jako případ syntézy ústavnosti pomocí reformních kroků v linii rozhodnutí vlád členských zemí EU. Ačkoliv u Lisabonské smlouvy absentuje konstituční moment, samotná smlouva představuje jeden z mnoha dílů ústavní historie Společenství. Z tohoto důvodu její mnohá ustanovení kopírují závěry konventního jednání, a manifestují tak probíhající trend evropské ústavnosti (162).

Autoři v textu upozornili na zajímavé souvislosti, které snižují důstojnost demokratického procesu evropské ústavnosti v případě konventní fáze. Pro samotnou debatu, a vyslyšení argumentů, byla v rámci konventního jednání nastavena natolik krátká doba, že se spíše pouze vyjednávalo nad návrhem textu, než aby se o něm dostatečně dlouho rokovalo (135). Obdobně vyznívá i fakt, že během konventního jednání nebyla založena pracovní skupina pro otázky institucionální, které byly velmi kontroverzní, navíc toto téma bylo odkládáno až na úplný závěr diskuze, kdy už nebyl čas jej adekvátně projednat (135).

Pátá kapitola se věnuje dvěma klíčovými sporným otázkám evropského práva v rámci teorie ústavnosti. Jsou jimi neobjasněné souvislosti ohledně geneze a nadřazenosti práva.

První otázka se zabývá napětím mezi mezinárodní podobou zakládajících smluv Společenství a ústavním charakterem práva Evropské unie, které je oporou pro evropskou ústavní praxi. Zásadním sporným bodem je zde nedostačující normativně vyznívajícím vysvětlení, jak se mezinárodní složka transformovala v konstituční (165).

Druhá otázka souvisí se vztahem mezi nadnárodními a národními právními řády. Ústavy členských zemí EU logicky, historicky a normativně předcházejí právu EU. Mimo okrajovou kategorii případů (pokud se jedná o tvrdé jádro ústav členských zemí EU) mají ale právní předpisy EU přednost před vnitrostátními právními předpisy, se kterými jsou v rozporu, a to i ústavními. Mezi teoretiky práva ovšem panují rozpory, proč a jakým způsobem by mělo mít právo Evropské unie přednost (167).

K problematice geneze práva autoři dodávají, že evropské ústavní právo není odděleno od národního ústavního práva, není autonomní. Vytvoření nadnárodního zřízení bez revolučního aktu ústavnosti může být legitimizováno pouze za předpokladu, že

nový právní řád je naplněn v duchu ústav členských zemí EU. Není zde tedy zjevný paradox v ústavním charakteru práva Evropské unie, jelikož národní ústavy se do něj integrují (176).

Podle autorů sporná otázka ohledně nadřazenosti práva pramení z nedostatečné pozornosti ke struktuře norem evropských konfliktů v rovině ústavní. „Syntéza ústavnosti dovoluje rozlišit tři druhy konfliktů: čistě horizontální (kde národní normy vstupují do konfliktu mimo rámec práva Evropské unie, což řeší konfliktní situaci, která rozšiřuje rozsah a působnost práva Evropské unie), smíšené (kde národní normy vstupují do konfliktu týkajícího se vlastního rozvádění regulatorního cíle společného ústavního práva, typ vnitřního konfliktu postupné konstitucionalizace práva Evropské unie) a vertikální (kde právo Evropské unie vstupuje do konfliktu s národními ústavami, přičemž je využita transformativní ústavnost Společenství na konci 70. a počátku 80. let, především nové uspořádání ekonomických svobod podporované rozhodnutími Evropského soudního dvora)“ (176).

Syntéza ústavnosti v páté kapitole posloužila jako nástroj k objasnění dvou sporných otázek. Byly tedy vypracovány odpovědi přijatelné pro širší okruh badatelů? Až odezvy na popisovanou publikaci přinesou jednoznačné posouzení.

Snahou autorů v šesté kapitole je rozšířit teoretický koncept syntézy ústavnosti za rámec evropského integračního projektu. Vhodným subjektem na testování syntézy ústavnosti se zdá být Kanada, jež má mnoho paralel ve svém konstitučním uspořádání s evropským pojetím.

Kanadský případ je v textu rozdělen do dvou hlavních období: 1867–1982 a od roku 1982 do současnosti. První období odpovídá zhruba etapě Společenství do začátku konventních snah. Druhé období mapující hlavní transformaci kanadské ústavnosti poskytuje srovnání s podobným úsilím Společenství

o založení evropské „ústavy“ na principech demokratické ústavnosti (178).

Jak kanadský, tak evropský příklad reprezentují úsilí v podobě transformativní ústavnosti, která je řízena zájmem o naplnění ústavních práv v pluralitním právním systému s odvozenými (derivativními) ústavními základy. Zásadní rozdíl ale spočívá v tom, že kanadská snaha vyústila v obměnu prvků syntézy ústavnosti v demokratický, revoluční ústavní moment (v roce 1982 se uskutečnila tzv. *patriace /patriation/* – ustavení ústavy prostřednictvím zákona, což znamenalo konec britské suverenity a přijetí nové ústavy s kompletní sadou základních ústavních práv) (193–202).

Závěry konventního jednání by bylo možné označit za ústavní transformaci podobnou té kanadské. Tato snaha byla nicméně občany odmítnuta ve dvou referendech, ve Francii a Nizozemí. Autoři nadto upozorňují na důležitou skutečnost, že vlády členských zemí EU našly způsob, jak ukončit ratifikační obtíže přijetím nové smlouvy v podobě Lisabonské smlouvy, přičemž podpora této smlouvy veřejností se zdá být velmi křehká (203).

Pro testování vlastního teoretického konceptu syntézy ústavnosti si autoři vybrali velmi vhodný příklad. Kanada na mnohých místech své konstituční historie nachází podobné body s evropskou ústavností. Navíc je stále více v rámci komparativního přístupu v evropských studiích pokládáno kanadské milieu za životaschopnou půdu pro vzájemné obohacující srovnávání s unijní realitou. Na případu Kanady prokázali autoři, že jejich koncept (i když v poněkud obměněné podobě) lze využít i v odlišném prostředí, než které představuje Evropská unie.

Závěrečná kapitola shrnuje hlavní argumenty autorů, které jsou rozebrány v několika sekcích. Fossum a Menéndez nakonec přinášejí i rozuzlení sporu ohledně otázky, jaké politické zřízení představuje Evropská unie. Obratným způsobem využívají svého konceptu a tvrdí, že Evropská unie je unii

ústavnosti již zavedených ústavních států. Zjednodušeně podle nich představuje syntetické zřízení, jímž mají na mysli pluralitní politické společenství, které je ovšem integrováno prostřednictvím ústavního práva, kde regulační cíl jednotného ústavního práva a postupné vytváření nadnárodní institucionální struktury se pojí se zachováním národních ústavních identit a vnitrostátních institucionálních struktur (216).

Tento typ hodnocení politického zřízení Evropské unie propojuje nevšedním způsobem ústavní právo s politikou a dokazuje, že interdisciplinární přístup je přínosný. Z hlediska politologického je ale nutné dodat, že pro souhrnné posouzení Evropské unie jako takové musíme brát v úvahu rovněž důkladnou analýzu jednání politických představitelů, kterou se autoři nezabývali.

Publikace Fossuma a Menéndeze přináší propracovaný, originální teoretický model, jenž bezpochyby přispívá k objasnění v současnosti velmi aktuálního tématu ústavnosti Evropské unie. Navíc navržený model syntézy ústavnosti je využitelný i pro jiné politické subjekty, a tudíž po patřičných úpravách lze hovořit o jeho potenciální zobecnitelnosti. Předkládaná kniha rozhodně stojí za přečtení mimo jiné i z toho důvodu, že poskytuje čtenáři netradiční odpověď na kontroverzní otázku, jaké politické zřízení Evropská unie zastupuje.

Libor Rosenzweig
Ústav mezinárodních vztahů

Jolle Demmers:

THEORIES OF VIOLENT CONFLICT: AN INTRODUCTION

London and New York: Routledge
Taylor & Francis Group. 2012.
158 stran.

DOI: 10.5817/PC2013-2-203

Kniha *Theories of Violent Conflict* je výsledkem osmi let výuky magisterského kurzu nazvaného *Analysis of Contemporary conflict*, který Jolle Demmers jako spoluzakladatelka Centra konfliktních studií vede na utrechtské univerzitě. Není proto překvapivým počinem, že se kniha snaží představit použitelné analytické rámce a metodologii výzkumu násilného konfliktu především studentskému publiku. Předkládá zajímavý podklad zájemcům zabývajícím se nejen výzkumem konfliktu a míru, ale i mezinárodními vztahy v jejich širším pojetí.

Kniha je velmi přehledně strukturovaná a od počátku sleduje vytyčené pojetí, které se vymyká standardům běžné učebnice. Autorka dává přednost stručnosti a koncepci před obsáhlým popisováním. Navíc je text prokládán praktickými příklady, názornými přehledy a tabulkami. Celé koncipování knihy usnadňuje orientaci i pochopení smyslu a obsahu jednotlivých částí, stejně jako vymezení pozice jednotlivých přístupů vůči ostatním. Kniha je přehledně rozčleněna do šesti kapitol, které na sebe logicky navazují a zároveň se doplňují a rozšiřují již dříve probírané otázky. Názvy naznačují dopad odborné tematiky pro občanský život a jeho projevy (např. *On love and hate: social identity approaches to inter-group violence*).

V úvodní části Demmers stanovuje základní cíle knihy. Nejdůležitější z nich představuje snaha shromáždit spektrum rozdílných